

جایزه صلح ساخاروف در دستان "لیلا زانا"

ساحروف واحد ناوان
wahednavaan@yahoo.com

تاریخ سیاسی ترکیه دو زن را هرگز فراموش نخواهد کرد. دو زنی که در دهه ۱۹۹۰ پا به جهان سیاست گذاشتند و علاوه بر داخل این کشور، توجه جهانیان را نیز به خود جلب کردند. لیلا زانا نخستین زن کردی است که در انتخابات سال ۱۹۹۱ موفق به کسب آرای مردم برای ورود به پارلمان شد اما او با حکم دادگاه عالی این کشور در سال ۱۹۹۴ به ۱۵ سال زندان محکوم و روانه زندان شد.

"مروه کلاواچی" دیگر زن جنجالی دهه ۱۹۹۰ این کشور است او ته به جرم گردیدن بلکه به دلیل رعایت حجاب اسلامی با حکم همین دادگاه مجبور به ترک پارلمان شد. کلاواچی از حزب اسلامی فضیلت که تحت رهبری "رجایی کوتان" است وارد پارلمان شده بود.

در بازنگری تاریخ ترکیه نوین هیچ دهه‌ای را به اندازه دهه ۱۹۹۰ تنش‌زا و پرفراز و نشیب نمی‌بینیم. در این دهه طغیان کردها به رهبری "عبدالله اوج آلان" به اوج رسید. رشد فزاینده اسلام‌گرایی موجب دخالت ارتش در امور سیاسی شد. به نحوی که "نجم‌الدین اربکان" رهبر حزب اسلامی

رفاه پس از تشکیل نخستین دولت اسلامی تحت فشار ژنرالها قرار گرفت و کمر از یکسال با کودکی سفیدارزش از مقام خود کنار رفت.

ترکیه در این دهه علاوه بر تشکیل نخستین دولت اسلامی یا سه دولت ائتلافی لائیک و چپ‌گرا، سوسیالیسم، سوسیالیسم، مسعود ییلماز و بلنث اورتان، دولت مستقیم، سرانجام پس از برگزاری بی‌نتیجه بی‌انتخابات زودهنگام پارلمانی و روی کار آمدن دولت‌های ائتلافی و سست در این کشور در سال ۲۰۰۲ و در یک انتخابات زودهنگام دیگر رجب طیب اردوغان با حزب اسلامی عدالت و توسعه به پیروزی خیره‌کننده‌ای رسید و تمامی معادلات سیاسی ترکیه را به هم زد حزب تحت رهبری او بیش از ۲۶۰ صندلی از ۵۵۰ صندلی پارلمان را به خود اختصاص داد. بدین ترتیب دومین دولت اسلامی در ترکیه سکولار شکل گرفت.

اکنون اما پرسش اساسی این‌گونه مطرح می‌شود که چرا ترکیه در دهه ۹۰ آستان چنین تحولاتی مهم شد؟

پاسخ این پرسش را باید در رفتارهای رهبران این کشور در دهه‌های گذشته جستجو کرد به‌ویژه اینکه جمهوری ترکیه نوین براساس اندیشه‌های مصطفی کمال پاشا (آتاتورک) بنیان‌گذاری شد. این کشور مدت‌ها با یک نظام تک‌حزبی و برپایه اصول لائیک اداره شد. ارتش در این کشور نقش پاسدار اندیشه‌های آتاتورک را داشت. براین اساس ژنرالها چهار بار دست به کودتا زدند و بارها نیز در مسایل سیاسی کشور دخالت کردند. در نتیجه این انقباض سیاسی در جامعه ترکیه از دهه ۱۹۲۰ تا دهه ۱۹۸۰ تمامی جنبش‌های آزادی‌خواهانه سرکوب شدند به‌کژدها که بزرگ‌ترین اقلیت قومی این کشور را تشکیل می‌دهند لقب "ترک‌های کوهستان" دادند از چنین

اتحادیه اروپا برای آزادی زانا از زندان بارها ترکیه را تحت فشار قرار داد

فضای بسته‌ای عبدالله اوج آلان که فارغ‌التحصیل رشته علوم سیاسی است، طغیان کرد او با تشکیل حزب کارگران کردستان (پ.ک.ک) علیه دولت مرکزی اعلام جنگ کرد. اوج آلان بیش از ۱۴ سال با جنگ‌های چریکی ترکیه را آزار داد بر اثر جنگ‌های داخلی هزاران نفر از نیروهای دوطرفه و انسان‌های بی‌گناه کشته شدند. ارتش ترکیه برای سرکوب شورشیان کرد بارها به مناطق کردنشین و

شمال عراق نیرو اعزام کرد. در یکی از بزرگ‌ترین این عملیات که در سال ۱۹۹۵ رخ داد بیش از ۲۵ هزار نیرو به شمال عراق اعزام شد. این اقدام ارتش که جهت پاکسازی شمال عراق از نیروهای حزب پ.ک.ک بود هزینه‌هایی را برای دولت به همراه داشت. سرانجام اوج آلان توسط سرویس اطلاعاتی ترکیه در کشور کنیا دستگیر و به ترکیه آورده شد. او در یک محاکمه جنجالی به زندان محکوم شد. از دیگر سو کردها با فعالیت‌های سیاسی در داخل و خارج از کشور دولت ترکیه را برای اعطای آزادی‌های بیشتر تحت فشار قرار دادند. در نتیجه این فعالیت‌ها بود که دولت‌های اروپا شرایطی را برای پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا قرار دادند. براساس دو منشور "هلسنکی" و "کنهاک" دولت ترکیه علاوه بر انجام اصلاحات بنیادین و برپایه معیارهای اروپا، موظف شد به کردها برابری سیاسی بدهد اجازه بخش برنامه به زبان کردی از رادیو و تلویزیون، آزادی در انجام فعالیت‌های فرهنگی، آموزشی به زبان کردی و ... از دیگر شرایطی بود که ترکیه باید به آن تن می‌داد.

ترکیه که رویای پیوستن به اتحادیه اروپا را در سر می‌پروراند ناگزیر از انجام اصلاحات سیاسی و اقتصادی شدند. اما لیلا زانا که در ۲۳ مهر ماه (۱۴ اکتبر) برای دریافت جایزه ساخاروف در پارلمان اروپا سخنرانی می‌کرد رعایت دو منشور هلسنکی و کنهاک در کشورش را روشنی بر اصلاحات در ترکیه دانست و خواهان اعطای آزادی‌های واقعی و بیشتر به کردها شد.

این زن مبارز ده سال از عمر خود را در پشت میله‌های زندان گذراند او در سال ۱۹۹۱ و پس از برگزاری انتخابات پارلمانی به عنوان نماینده وارد

پارلمان شد اما او در هنگام سوگند خوردن در پارلمان لباسی به رنگ پرچم کرد پوشیده بود و در پایان به زبان کردی برای وحدت کردها و ترک‌ها آرزو کرد. در آن سال‌ها حرف‌زدن به زبان کردی در پارلمان مجازات‌های سنگینی داشت. اما لیلا زانا به دلیل برخورداری از مصونیت پارلمانی از این مجازات‌ها گریخت. سرانجام در سال ۱۹۹۴ او به همراه اورتان

در اولین سخنرانی پس از آزادی، زانا بر وحدت کرد و ترک تاکید کرد

دوگان، سلیم صادق و هایت دیکل به بهانه عضویت در حزب دمکراتیک از سوی دادگاه به ۱۵ سال زندان محکوم شد. با به زندان رفتن زانا تلاش‌هایی در داخل و خارج ترکیه برای آزادی او و سایر زندانیان کرد آغاز شد. فراکسیون کرد در پارلمان این کشور بارها با نوشتن نامه خواستار آزادی او و دیگر زندانیان کرد از زندان شد.

خود لیل زانا نیز از داخل زندان نامه‌هایی را برای شخصیت‌ها و مقام‌های سیاسی و فرهنگی جهان نوشت. در این بین نامه‌های او برای "شیرین عبادی" برنده جایزه نوبل صلح از ایران و "دانیل میتران" همسر رییس جمهور سابق فرانسه از اهمیت بسزایی برخوردار است.

از سوی دیگر سازمان‌های مختلف حقوق بشر برای آزادی زانا از زندان به تکلیف افتادند. اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۵ برای تحت فشار قرار دادن آنکارا جهت آزادی این زن ۲۴ ساله و چهار متهم دیگر خواستار به تعلق در آمدن پیمان مهم گمرکی آنکارا با این اتحادیه تا زمان آزادی آنها شد.

در همین سال ۲۱۷ نفر از سوسیالیست‌های پارلمان اروپا که بزرگ‌ترین گروه این پارلمان را تشکیل می‌دادند برای نشان دادن عمق نگرانی‌های خود جایزه معتبر ساخاروف را به خاطر اندیشه آزادی‌خواهانه لیل زانا به وی اعطا کردند اما او در زندان بود و هرگز نتوانست با جایزه خود را بگیرد. پارلمان اروپا همچنین به احترام اندری ساخاروف فیزیکدان روس و برنده نوبل صلح که در راه صلح و دمکراسی تلاش می‌کنند جایزه‌ای با همین نام می‌دهد. در حالی دولت آنکارا به رغم فشارهای شدید بین‌المللی همچنان مخالفت متحمل می‌شد در برابر خواسته‌های آنها مقاومت کرد و یا آزادی زانا و دیگر اکراد زندانی شده مقاومت کرد.

اوایل سال ۲۰۰۲ تحولات مهمی در ترکیه رخ داد کابینه نیم بند و ائتلافی "پلنت اجویت" به دنبال بحران‌های سیاسی و اقتصادی و کناره‌گیری اسماعیل جم وزیر امور خارجه و "دکتر درویش" وزیر اقتصاد و تشکیل احزاب جدید توسط این دو از هم پاشید. اجویت بیمار و خسته از مقام خود کناره‌گیری کرد. احمد نجات سز رییس جمهوری

دستور انتخابات زودهنگام را صادر کرد همچنان که اشاره شد در پایان انتخابات سال ۲۰۰۲ و در میان شگفتی تمامی تحلیل‌گران حزب عدالت و توسعه به پیروی قاطع رسید. اردوغان و یارانش پس از تشکیل دولت الویت نخست سیاست خارجی کشورشان را پیوستن به اتحادیه اروپا قرار دادند. تحولات در سیاست خارجی این کشور پس از روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه فزونی یافت.

اروپاییها برای پذیرفتن ترکیه در اتحادیه اروپا پیش شرط‌های سنگینی گذاشته بودند اما رهبران تازه کار و عقلایی این کشور به اجرای آن همت گماشتند. مهم‌ترین تحول کنار آمدن ژنرالها با حاکمان جدید این کشور است آنها با کاهش قدرت خود ترجیح دادند مقابل اراده مردم نایستند بسیاری از زندانیان از زندان آزاد شدند. دولت با لغو مجازات اعدام، عبدالله اوج‌آلان را به زندان ابد محکوم کرد. اما لیل زانا و یارانش همچنان در زندان بسر بردند با روی کار آمدن دولت پاییند به اصول دمکراسی در ترکیه تلاش‌های فعالان حقوق بشر برای آزادی زانا و دیگر زندانیان سیاسی این کشور بیشتر شد این در حالی بود که یک‌داده‌گاه این کشور در ماه آوریل گذشته بار دیگر حکم ۱۵ سال زندان برای لیل زانا و دیگر محکومان را تایید کرد در حالی که می‌رفت تا امید فعالان حقوق بشر به پاس تبدیل شود دیوان عالی ترکیه در اقدامی غافلگیرکننده حکم به آزادی زانا و سه زندانی کرد دیگر داد. همکاری عمومی کرد و ترک هر داخل کشور، دولت‌های اروپایی و فعالان حقوق بشر از این حکم بشدت حمایت کردند.

وزیر دادگستری ترکیه با ابراز خوشحالی از صدور این حکم این اقدام دیوان عالی کشور ترکیه را گامی مهم در جهت پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا تلقی کرد.

در روز آزادی لیل زانا و دیگر زندانیان که چهارشنبه ۲۰ خرداد (۹ ژوئن) بود صدها زن با در دست داشتن شاخه‌های گل سرخ در حالی که آواز می‌خواندند و می‌رقصیدند با انگشت او را نشانده‌رفته و شعار می‌دادند "زانا خلق کرد به تو افتخار می‌کند" زانا در نخستین سخنرانی خود پس از آزادی به خبرنگارانی که او را از هر سو به محاصره در آورده بودند گفت: قصد گرفتن انتقام ندارم و گذشته را

فراموش کرده است. او یک بار دیگر بر وحدت کردها و ترک‌ها با فشاری کرد.

پارلمان اروپا که در سال ۱۹۹۵ اعطای جایزه صلح ساخاروف را برای زانا به تصویب رسانده بود پس از گذشت تقریباً ده سال از این زمان آمادگی‌اش را برای دادن جایزه ساخاروف به این مبارز کرد که اکنون ۳۴ ساله شده است اعلام کرد.

بالاخره ۲۳ مهرماه (۱۴ اکتبر) لیل زانا به بروکسل رفت او در پارلمان اروپا حاضر شد و پس از ادای احترام به نمایندگان شروع به سخنرانی به دو زبان ترکی و کردی کرد. او پیش از سخنرانی به زبان‌های ترکی و کردی در پارلمان ترکیه و پارلمان اروپا را یادآوری این واقعیت دانست که ملت‌ها، زبان‌ها و فرهنگ‌ها می‌توانند به شکل مسالمت‌آمیزی با همدیگر زندگی کنند.

لیل زانا ۱۰ سال پشت میله‌های سرد زندان بودن را تجربه‌ای برای دمکراسی اعلام کرد و با دعوت از کردها و ترک‌ها برای آغاز زندگی مسالمت‌آمیز زین‌تارین و ماندگارترین جمله خود را به زبان راند و خطاب به همه جهانیان گفت: "جنگه علت در گرفتنش هر چه باشد، دیگر بس است." زانا از مدافعان صلح و دمکراسی خواست تا خود را تنها به دفاع از صلح محدود نکنند و علیه جنگ مبارزه کنند. او ضمن دعوت از کردها به رفتاری صلح‌آمیز اعلام داشت که همه ما باید از مبارزان سرسخت راه صلح باشیم.

در پایان این مراسم جوزف ورال رییس پارلمان اروپا با چند جمله کردی از تلاش‌های او در راه دمکراسی و صلح قدر دانی کرد. اکنون لیل زانا بار دیگر و برای سال ۲۰۰۵ میلادی نامزد دریافت جایزه نوبل صلح است. در صورت تعلق گرفتن این جایزه ارزشمند به او باید وی را دومین زن آریایی لقب داد که پس از شیرین عبادی موفق به دریافت جایزه‌ای چنین ارزشمند می‌شود.

به هر حال با اینکه زانا با حکم دیوان عالی کشور ترکیه پس از ده سال از زندان آزاد شده اما هنوز پنج سال از مدت زندان او باقی مانده است. با این حال بعید به نظر می‌رسد دادگاه عالی این کشور یک بار دیگر او را پشت میله‌های زندان بفرستد.

باید اعتراف کرد که آزادی لیل زانا از زندان محصول تحولات در جامعه ترکیه و حرکت این کشور به سوی دمکراسی و آزادی است. ترکیه به ویژه پس از روی کار آمدن رهبران نواندیش و خردمند قوانین خود را برای بسط دمکراسی و ارزش نهادن به آزادی و کرامت انسانها قرار داده است.

اما یک واقعیت را نیز نباید نادیده انگاشت ترکیه برای رسیدن به دمکراسی واقعی و اروپایی شدن راه طولانی پیش رو دارد.